

Poznámky z přednášky, Řím 11. dubna 1910

Již v předešlém roce jsem směl zde na tomto místě mít několik přednášek z oblasti theosofie a je pro mne velkým uspokojením, že při mém průjezdu Římem letos na jaře je možné, se svolením naší velmi ctěné princezny, mít zde tři přednášky. Tyto tři přednášky mají být použity k tomu, aby se to, co se v theosofickém smyslu nazývá „duchovní poznání světa“, jednou osvětlilo z ještě poněkud niternější stránky, než se to stalo, a to, jak si myslíme právem, v počátečním kurzu v minulém roce.

Theosofie, nebo jak by se také mohla nazývat „duchovní věda“, je něco, co je v naší době mnohokrát ještě z různých stran zneuznáváno, především ze strany těch, kdo vycházejí z určitých náboženských vyznání. Duchovní věda se nemá nijak vzpírat tomuto nebo onomu náboženskému vyznání. Vůči náboženstvím můžeme mít jediné úkol, aby vedla k hlubšímu porozumění náboženským pravdám. Takže se jistě dá říci: Nikomu na světě nemůže být vzato duchovně vědeckými poznatky ani to nejmenší z jeho náboženských přesvědčení. Je mnohokrát zneuznáváno, že duchovní věda v podstatě spočívá na úplně jiném základě než jakékoli náboženské vyznání. Spočívá na podkladě čistě duchovní vědy.

Tím jsme se dotkli jiné námitky, která je dnes vůči duchovní vědě často vznášena, a která je vyjádřena tím, že se říká, že je nevědecká, fantastická a snívá. Avšak člověk, který se trochu zabýval duchovně vědeckým proudem současnosti, brzy uzná, že duchovní věda se dotýká zcela jiné oblasti než vnější věda. Zatímco se vnější věda zaměřuje na věci vnějšího smyslového světa, které mohou být pochopeny fyzickými smysly a rozumem, úkolem duchovní vědy je prozkoumat oblast ducha, která je za smyslovým světem a je uzavřena našemu normálnímu vědomí. Způsob myšlení, představy a pojmy, s kterými přistupuje exaktní věda ke smyslovému světu a duchovní věda k duchovnímu světu, jsou přesně tytéž. Jen ze dvou

důvodů se zásadně liší duchovní věda od ostatních věd. Zaprvé, protože je srozumitelná každé lidské duši, když uvažuje o věcech, na něž se vlastně musí ptát každé lidské srdce každou denní hodinu. Předměty duchovní vědy jsou naprosto všeobecně lidské a jistě není v lidské duši žádná otázka, kterou by duchovní věda nemohla zodpovědět. V tisíci a tisíci případech potřebuje člověk jako útěchu to, co mu má duchovní věda co říci jako útěchu a jako naději a důvěru pro tento život a pro budoucnost potřebuje to, co mu má jako naději a důvěru duchovní věda dát.

Druhým důvodem je, že duchovní věda umí ke každému mluvit srozumitelně, když se jen namáhá porozumět její řeči, zatímco ostatní vědy činí nezbytným osvojení si předběžných podmínek.

A říká-li se tak často, že je těžko srozumitelná, tak je to jen proto, že se k ní přistupuje s předsudky a námi samými vytvořenými překážkami. Potíž není v její řeči, ale zajisté v našem způsobu myšlení.

Tak má být v těchto třech přednáškách řečeno: dnes o podstatě člověka samotného, zítra o podstatě vyšších světů a jejich souvislosti s naším, a pozítří o průběhu lidského vývoje a o zasahování vysokých, velkých osobností, které jsou účastny na našem duchovním životě.

Podstata člověka může být pochopena, jen když je s to být pochopena z ducha. Stejně tak totiž jako člověk ve vztahu ke své vnější tělesné postavě je vybudován ze smyslového světa, tak je jako duchovní a duševní bytost vytvořen a vybudován z nadsmyslového světa. Tak může k pravé podstatě člověka proniknout jen věda, která nahlíží do oblastí duchového světa, a my se musíme předem dorozumět, jak se dá k takovým poznatkům o vyšších světech dospět. Zde to může být naznačeno jen stručně jako úvod. Těmi smysly a tím rozumem, na něž je člověk odkázán ve svém vnějším životě se nikdy opravdu nepřiblížíme duchovému světu, nedostaneme se blíže než se přiblíží slepec světlu a barvě. Avšak tak jako svět světla a barvy pronikne do duše člověka od narození slepého s úspěchem operovaného, stejně tak je možné, že se otevře duchovní poznávací orgán, duchovní smysly, a že člověk prožije velký okamžik, který na vyšším stupni znamená totéž jako onen právě charakterizovaný okamžik pro slepého od narození. Je možné, že se probudí duševní a duchovní síly, které dřímají v obyčejném vědomí a že se využijí duchovní síly, které jaksi

představují duchovní oko nebo duchovní ucho. V okamžiku probuzení vyšších smyslů pronikne do naší duše svět duchovních skutečností a duchových bytostí, stejně tak jako zasvitne světlo a barva před člověkem od narození slepým, který se stal vidoucím. Takové lidi, kteří jsou s to vidět duchové světy a vysvětlit z nich základy našeho bytí,

nazýváme „probuzené“ nebo „zasvěcené“. To, co poznávají, mohou pak sdělit ostatním, a když svůj úkol správně pochopili, tak to sdělují tak, že to může být pochopeno rozumem a intelektem každého. K porozumění duchovní vědy nebo theosofie totiž samo duchovní bádání nepatří, nýbrž jen k jejich prožívání.

Budiž jen stručně poukázáno na to, jak může člověk nabyt těchto vyšších schopností. Je nutno se především naučit uměle přivolávat určitý okamžik, který každodenně nastává sám od sebe. Je to okamžik usínání, v němž člověk přechází do zvláštního stavu vědomí. Co se děje v okamžiku usínání? Pozorujeme, jak všechny naše vášně, žádosti a vjemy, které nás přes den zaplavují, postupně umlkají, vnější dojmy mizí a u normálních lidí nastane spánek. Teď už vůbec nic o sobě nevíme a už nic nevnímáme z okolního světa. V tomto okamžiku tedy, kdy se vyloučíme z vnějšího světa, nastává bezvědomí. Teď se musí člověk, který se chce postupně dostat k iniciaci, to znamená k zasvěcení do vyšších tajemství, naučit přivést uměle tento okamžik zmizení vnějších dojmů, který je roven bezvýraznosti spánku, kdy se duši nevnímá ani barva, ani teplo, ani tón a ona nepocituje ani bolest ani radost z ničeho ve vnějším světě.

Žák musí umět nejen přivodit tento stav úplně vědomě, ale přestože jeho duše je zbavena všech vnějších dojmů, musí si stejně tak uvědomovat, jako si uvědomuje během obyčejného denního života. Do této tak vyprázdněné duše musí teď naplnit jisté představy a pocity, které nepřicházejí z venku, ale jsou probuzeny v nitru duše samé. Duše musí umět vyvolat silnou vůli a z vlastní síly určité city, pocity a volní impulzy, které musí být silnější než všechno, co může přijít z venku. Tento stav je stav meditace. Kdyby meditující v sobě vytvořil jen tyto obě schopnosti, tak by brzy vnitřně prožil něco jako otřes zemětřesením; aby tomu zabránil, musí se naučit zachovávat největší duševní klid. Musí se naučit prožívat silné vnitřní impulzy během meditace, když jeho duše je klidná jako moře při naprostém bezvětří.

To jsou tedy tři podmínky pro zasvěcovaného: zaprvé prázdnota duše od všech vnějších dojmů; zadruhé bohatství duše vnitřními představami; zatřetí naprostý klid duše. Kdo má tolik vytrvalosti, že se tak vyškolí, ten prožije velký mocný okamžik, jeden možná už po několika málo měsících, jiný možná až po letech. Otevrou se mu duchovní smysly a on zvolá: O, je ještě něco zcela jiného v našem světě, než jsem dosud věděl. Dosud jsem viděl jen to, co si mohl vykombinovat můj rozum, teď však vidím, že v tomtéž světě jsou duchovní

skutečnosti, duchové bytosti a že jsou světy, jež lze označit jako skryté světy.

Od tohoto vznešeného okamžiku se stane žák badatelem v duchovních světech a pak bude s to poznat sám to, co zde má být načrtuto, pokud se týče podstaty člověka. Budeme dnes mluvit o těch stavech a zážitcích duše, které musí každého hluboce zajímat a které můžeme označit jako střídavý stav mezi bděním a spaním a tím, co se nazývá život a smrt. Už jsme poukázali na vnější stav bdění a spaní a budeme se teď zabývat blíže vnějším stavem. Bylo by protismyslné, kdybychom chtěli už s obyčejným rozumem prohlásit jako logické, že vlastní vnitřní podstata člověka zmizí při usnutí, jakmile přestanou vnější dojmy, a ráno jaksí znovu vznikne. To nemůže nikdy nastat a jen člověk, který by se chtěl oddávat absurdním ideám, by mohl zastávat mínění, že vnitřní člověk večer zaniká a ráno znovu vzniká.

Je to však vnitřní vlastní člověk, co vidíme svýma fyzickýma očima ležet v posteli jako spící těloč. To snad nebude chtít nikdo tvrdit. Tak nemůže člověk, který sleduje obyčejným vědomím přechod z bdění na spánek nic jiného pozorovat, než že fyzické tělo pozvolna přechází do nehybného stavu. Člověk však, který vyvinul právě charakterizovaným prostředkem své duchovní oko, vnímá, jak z fyzického těla stoupá vnitřní, duchovní, vlastní člověk. Stejně tak jako vnější pohled na usínajícího je jiný pro vidoucího než pro normálního člověka, který je schopen vnímat jen fyzickým zrakem, tak je i stav spánku samého u obou podstatně rozdílný. Zatímco nejasnozřivý člověk upadá do bezvědomí, zůstává jasnozřivý při usnutí vědomý, neboť si vytvořil ve svém duševním těle, které tu vystupuje z odpočívajícího fyzického, smyslové orgány pro vnímání duchového světa.

Pokusíme se teď v krátkých rysech charakterizovat tento duchový svět, do něhož stoupá člověk, který se stal jasnozřivým. Vjemy, které má, se zpočátku omezují na dobu, v níž jeho fyzické tělo spí. Neustálým cvičením se však dostane tak daleko, že bude duchovně zřít v každém denním okamžiku, jakmile jen bude chtít vyřadit fyzické smysly a aniž opustí své tělo. Dá se ihned pozorovat velký rozdíl, když se očima jasnozřivého člověka díváme například na tuto kyticí růží. Náhle pak už nemůžeme říkat: Kytice růží je přede mnou, já jsem zde a ona je tam - jak to můžeme říci v normálním stavu denního bdění. V duchovém světě ztrácí prostorový rozdíl, zde i tam, úplně svůj smysl, a my svým vědomím už nejsme před kyticí růží, ale uvnitř ní. Duchovní vědomí se cítí v onom světě v bytosti, ve skutečnosti; jasnozřivý člověk se rozlévá do objektu, který vnímá. Jeho vnitřní

bytosť jaksi proniká hlavu svojho fyzického tela a je za jedno se všim, čo spatruje v duchovom svete kolem sebe. Co je to, co se tu v noci rozliva do okolního sveta a co se přes den cítí upoutáno do závor fyzického tela? Je to to, co shrnujeme do malého slovíčka „já“, o němž říká člověk v normálním denním vědomí: Žije v mém těle. - Jasnozřivé vědomí cítí toto já rozlité do celého vnějšího světa, který může dosáhnout. Můžeme se zeptat: Kdepak je? - Na to je jen jediná odpověď: Já jasnozřivého člověka je v podstatě všude tam, kde vnímá.

Tato cesta do duchového světa je tatáž, kterou prodělává každý nejasnozřivý při usnutí, jenže při tom upadne do bezvědomí. Tak každý z nás žije střídavě bděle vtěsnán do fyzického těla, mikrokosmu, a ve spánku rozšířen do nesmírné velikosti a spojen s velkým světem kolem sebe, makrokosmem.

Proč pak musíme, tak bychom se měli dále ptát, upadat do bezvědomí? Má to svůj důvod v tom, že dnešní člověk není ještě zralý a jeho já by vědomě nesneslo vprouzení do vesmíru. Můžeme si ten pochod do jisté míry ujasnit na obrazné představě: Představme si velkou vodní nádrž, do níž jsme upustili malou kapku barevné tekutiny. Tu vidíme, jak se ta kapka rozpouští ve vodě, která ji obklopuje, a jak se stává stále neviditelnější, čím dále se rozšiřuje. Něco podobného prožije člověk ve svém já, které se má rozšířit jako kapka do celého duchového světa. Dnešní člověk by nesnesl vědomě se tak rozpustit, a proto musí toto přijetí do své duchové vlasti zaplatit bezvědomím. Co by se s ním stalo, kdyby se rozšířil do duchového světa bez okultní přípravy, za plného vědomí? To si můžeme nejlépe živě představit, když si myslíme já vyzbrojené jen takovou silou, kolik jí je žádoucí k omezenému vnímání na fyzické úrovni. Když se rozšiřuje za tělesné hranice, ztrácí na síle, jako kapka na konzistenci, a jeho vjemy by bledly stále více, čím více by se roztahoval, až by měl konečně hrůzný pocit, že se vznáší v nejhlubší temnotě nad bezednou propastí. Já si nemáme myslet jen jako sílu, ale jako citící a pociťující bytosť a můžeme si proto udělat slabou představu o dojmu, že jsme ztraceni v ničem. Proto také patří k nej důležitějším přípravám pro toho, kdo chce proniknout k jasnozřivému vědomí, že si osvojí nebojácnost, a patří zcela ke školení duchovního badatele, že se mu přivodí hodně příležitostí, jimiž může vyzkoušet svou duševní rovnováhu a stálost. Ten člověk, který neměl tisíce a tisíce příležitostí vůči těm událostem, které jinak člověka lekají a před nimiž bledne, si může s klidnou duší říci: Stojím před nejhroznějším nebezpečím, ale vím, že moje situace

se nestane bezpečnější mým strachem, ale jistě odvážným jednáním - ten člověk není ještě dostatečně připravený. Ovšem ve starých mystériích se stávalo, že člověk, který měl být zasvěcen, dokonce i když jeho já nedosáhlo plné síly, byl vyveden do makrokosmu, avšak zasvěcovatel musel být stále u něho, aby mu mohl včas pomoci. Tento způsob jasnozření, jehož se docílilo ve starých tajných školách Evropy, se nazývá extáze. Tato metoda už se nehodí pro náš dnešní vývojový stupeň, a na její místo nastoupila jiná, o níž teď budeme mluvit. Je to rosikruciánská metoda.

Jak bylo právě řečeno, byl žák ve starých mystériích pod dohledem svého učitele, který měl zabránit, aby se vystupující já plně rozložilo a upadlo do bezvědomí. Tohoto exstatického ponoření se dosáhlo přísně upravenou péčí o jisté city, které máme také ve všedním životě. Touto starou metodou bylo navázat tyto city na takové, jak je má člověk ještě i dnes, i když v mnohem menší míře, při střídání ročních období. Když žák například vystoupil do čerstvé jarní krajiny a viděl, jak v tající sněhové pokrývce se již objevuje mladá tráva a první květiny, když kolem sebe viděl vzkříšení ze zimního spánku, když cítil pod svými nohama tát tuhou zemi a viděl suché holé stromy vyhánět probouzejícím dotykem teplého slunečního světla nová poupata, pak měl v sobě procítit tento probouzející se život a oddat se mu v nejhlubší meditaci celou duší.

Neustálým opakováním měl potom nechat tento pocit zmohutnět k netušené síle. Musíš - tak mu říkal iniciátor - umět v sobě zanítit tak mocně a tak živě tuto radost a tuto důvěru a životní svěžest, jako by jí cítila sama Země, kdyby měla vědomí.

Stejně tak se musel žák naučit na podzim pociťovat stesk, musel na sebe nechat působit odumírání kolem v přírodě, musel cítit, jak lesy a louky ztrácejí svou listovou ozdobu a život se stahuje do klínu Země. S ní musel umět truchlit za její děti. Stejně tak měl prožívat ostatní roční období a zvláště zimní a letní slunovrat ve svém nitru.

Toto má pouze zdání, jako kdyby to bylo jen něco skrytého z všedního života, a přece tomu není tak, neboť esoterik jak staré, tak dnešní doby, má tyto pocity vytvářet ve svém nejhlubším nitru při naprostém duševním klidu za vyřazení všech vnějších dojmů. Kdo se tak naučil cítit, ten prožil po delším cvičení - a tomu je tak ještě i dnes - to, co se ve starých mystériích nazývalo zření Slunce o půlnoci. - Země se stala průhlednou a zbledlou fyzickou formou bylo vidět duchovno, jež jí bylo základem; místo fyzického Slunce bylo vidět velké duchovní Slunce,

onu přemocnou bytost, pro niž fyzické Slunce bylo jen hmotným tělem.

Avšak při tomto přemáhajícím pohledu se já žáka, který se stal jasnozřivým, vydávalo v nebezpečí, že upadne do bezvědomí, a jeho guru, jeho učitel, mu musel stát nápomocně po boku. Dnes by guru už nemohl vykonávat moc nad žákem jako tenkrát, protože se změnil vztah učitele k žáku, a dnešní lidská povaha v důsledku jiného vzdělání, navzdory všem dobrým úmyslům a ochotného podrobení by nebyla schopna potlačit v sobě žijící vzpurné síly.

Mimo tuto cestu extáze byla ještě tak zvaná mystická cesta k zasvěcení. Pozůstávala z toho, že meditující se stále více vžíval do svého vlastního nitra. V sobě pak prožil, co extatik prožil při vystoupení. Avšak i tato cesta měla svá velká nebezpečí. Zatímco extatikovi hrozilo bezvědomí rozpouštějícího se já, stahovalo se já mystika do sebe netušenou silou a sobectví v něm nabobtnalo do nesmírných rozměrů. Chci být všechno, chci mít všechno, bylo nezkrotitelné přání, jímž bylo já posedlé.

Jak se dosáhlo tohoto ponoření do sebe sama? Mysleme na probuzení. Co se tu děje? Já, které bylo rozšířeno daleko venku v mak-

rokosmu, se stáhne a ponoří se do fyzických schrán. Kdyby nebylo vnějšího světa, který svými dojmy stanoví hranici smrštnění, tak by člověk skutečně vstoupil do svého nitra. Co se lze tedy naučit? Máme se naučit probudit se, aniž necháme na sebe působit vnější dojmy. V důsledku toho se může já bez překážky soustředit v nehlubším nitru lidské bytosti. Zážitky, které pak má při sobeckých přáních stupňujících se do nekonečna, jsou to, co všichni mystikové označují „pokušením“. Abychom nepodlehli tomuto pokušení, musí se proto vyvinout předem ve velké míře ctnost a láska, pokora a zbožnost. Takto vyzbrojen může meditující tuto cestu klidně nastoupit. U velkých mystiků už nemohlo já samo chtít, nemohli už vůbec být sami sebou, byli schopni se upřímně oddat Kristu a nechat ho ve svém nitru myslit, cítit, jednat a chtít. Pavel proto říká: Ne já, ale Kristus ve mně tu chce.

1 v jiných starých mystériích, například egyptských, najdeme tuto metodu, avšak při zasvěcování byl neustále přítomen guru, který chránil aspiranta před sobeckými silami.

Změněné poměry našeho dnešního období vyžadují novou cestu. Člověk je samostatnější a musí mu být poskytnuty potřebné prostředky, aby nastoupil stezku k vnitřním a vyšším světům bez přímého zásahu učitele. Rosikrucíánské zasvěcení, jak je dnes prováděno, slučuje obé metody, a toto školení, které vede k jasnozření v duchových světech, odstraňuje dříve zmíněná nebezpečí, jímž byli vystaveni starý extatik a mystik.

Zítřka se tím budeme blíže zabývat a popíšeme, jak rosikrucíánský

žák zabudovává duchovní orgány vnímání k probádání duchovních základů vesmíru do svého duševního těla.